

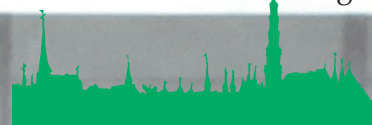
Jaargang 34

september 2019

nummer 98

Groninga

Vriendenbulletin

STICHTING VRIENDEN VAN DE STAD GRONINGEN

Colofon

Inhoudsopgave

Colofon

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
H.T. van Veen

Ontwerp en vormgeving:
MOTTOW, martijn otto wolf

Redactieadres:

H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Afbeelding omslag:

Spoorwegtunnel in aanbouw
in Paterswoldseweg
Foto: Tom van der Meulen

Kopijdatum nummer 99:
15 november 2019

Kopij aanleveren in Word, foto's:
JPEG, Tiff of EPS

Tom van der Meulen
Van de voorzitter

3

Pieter Bootsma
Sikkom

4

Henk van Veen
Maak geschiedenis

6

Tom van der Meulen
Stedelijke ontwikkelingen in de publieke discussie

10

Hein Folkers, Koos Meisner
Stad uit zicht

11

Hein Folkers, Koos Meisner
Stad in zicht

14

Tom van der Meulen
Straatklinkers

15

Koos Meisner
Wandeling van de vrienden door de Hortusbuurt op
5 juni 2019

16

Activiteiten
Lustrumviering oktober

18

Groningana

19

Groninga

Van de Voorzitter

Het 'vdvz' van de vorige aflevering leverde een reactie op van Gijsbert Boeschoten met betrekking tot de bomen rond de A-kerk. In tegenstelling tot wat ik veronderstelde was toen (en is ook nu) de procedure nog niet ten einde, en dus was mijn commentaar voorbarig.

Zoals u weet zijn bomen (maar niet die van het A-kerkhof) ook inzet bij het beteugelen van het vlieggedrag, (geniet, maar vlieg met mate (Pieter Elbers), de nieuwste slogan in het klimaatdebat). Vliegtickets krijgen een opslag voor bomenaanplant (compensatie). En een overbodige administratie: laat je het onderhoud in het Nederlandse landschap achterwege, dan wordt het land vanzelf een eiken-berken-beukenbos, met in de lagere delen, elzen, wilgen en populieren. En riet. Neem afscheid van de grote grazers, inclusief een groot deel van de reguliere vee-stapel want dat we op de postzegel Nederland voor de export zowel varkensvlees als melk op grote schaal produceren is historisch wel te verklaren maar daarom nog niet de ideale situatie. Voor het goede begrip: dit schrijf ik niet om dan maar zoveel mogelijk ruimte te krijgen voor vliegen. Ik wijs slechts op de *Zeche Zollverein* in Essen, een voormalige steenkolenmijn, waar spontaan opgroeiend geboomte het spoorwegemplacement heeft 'overmeesterd'.

Treinwagons kunnen voor- noch achteruit, en het hele complex is nu werelderfgoed. Kan ook met andere verkeersmiddelen!

Deze zomer was er een van de gecreëerde misverstanden: Marjan van Loon (Shell) vroeg in de discussie over de winstbelasting aandacht voor de belangrijke bijdrage van Shell aan de schatkist door te wijzen op loonbelasting (opgebracht door de werknemers van Shell), btw (opgebracht door de klanten van Shell) en accijnzen (eveneens opgebracht door de klanten van Shell) (Trouw 22.5.19). Inderdaad, Shell draagt die bedragen af aan de schatkist, maar dat is wat anders dan ze op te brengen.

Mensen werden uitgenodigd zogenaamd theater 'op locatie' te bezoeken, alsof een fatsoenlijk theater geen ligging heeft in lengte- en breedtegraden/minuten/seconden. Natuurlijk, in de openlucht is het soms ook heel aardig, maar probeer ook eens natuur en openlucht te ontzien. En waarom wordt bij openluchtconcerten als in het Stadspark, niet gezegd dat dit evenementen 'op locatie' zijn?

Een vraag die ik maar eens aan een taalrubriek moet stellen. Nederlandse Greenpeace activisten reisden af naar Rusland om Poetin erop te attenderen hoe bosbranden in Siberië te bestrijden. De grootte van de naïviteit overtrof de reisafstand, ongetwijfeld met het vliegtuig, naar St Petersburg (dat niet in Siberië ligt). Aan het zogenaamde Lake Ladoga een interview voor de publieke zender in de ochtenduren, niemand die de jongelui er op wees dat we hier te maken hebben met het Ladogameer, welbekend (mag ik hopen) van de aardrijkskundelessen op de basisschool. En het Engels, symbool voor de internationaliseringsgedachte in

het hoger onderwijs, is niet altijd de oplossing in communicatievraagstukken. Zo las ik dat de stranding van de Ecuador in 1956 bij Terschelling te wijten was aan het misverstand bij de roerganger van het schip die koers 88 verstond waar (boei) ET-8 was bedoeld.

De honderdste geboortedag van Drs P mag hier met een vers worden herdacht. Over Groningen: "Het is treurig om te horen / Wat men allemaal voor geld hier doet / Ja, ze maken met hun toren / Propaganda voor een merk vermouthe".

We staan voor een spannende herfst met ons lustrumevenement Universiteit en Stad. Dat betekent tevens dat we deze keer voor u geen (verdere) activiteiten in petto hebben, we hebben bij verschijnen van dit nummer de wandeling op Monumentendag achter de rug en het lustrumevenement staat er dan direct aan te komen, dat is voor dit jaar wel even genoeg.

We zijn bijzonder blij dat Piet Pellenbarg, emeritus hoogleraar economische geografie, bereid was tot het bestuur toe te treden. U kunt al vast met hem kennismaken op ons lustrumevenement, want hij zal daar de discussie in ongetwijfeld goede banen leiden.

Dit bulletin biedt u weer een breed palet aan onderwerpen. Pieter Bootsma voelt Sikkom aan de tand, Henk van Veen beschrijft het project 'Maak geschiedenis' van de Groninger archieven, met name het deelproject 'Open het stadsbestuur'. Koos Meisner en Hein Folkers komen met hun gebruikelijke stad uit/in zicht. En een oproep om eens naar de grond te kijken!

SIKKOM: we worden fel als we misstanden ontdekken.

"Sikkom is de plek voor jongeren uit Groningen voor nieuws, opinies, columns, zin en onzin maar ook voor updates van de vetste feesten en festivals". Deze opsomming valt te lezen op de website van deze naam, bezit van het mediabedrijf NDC dat ondermeer *Het Dagblad van het Noorden* uitgeeft. Willem Groeneveld staat in 2014 aan de wieg van Sikkom en is vanaf het eerste begin de hoofdredacteur, een niet ongevaarvolle betrekking, zo begrijp ik uit zijn verhaal.

Groningen is als studentenmetropool het toneel van een aantal ondernemende huisjesmelkers die soms de reputatie hebben dat ze er intimiderende praktijken op na houden jegens hun huurders. Ze laten ook hun invloed gelden op het Groningse stadsschoon met de aanleg van zich her en der boven de gevelwanden verheffende optoppingen. Hun bouwinitiatieven kunnen de woonomgeving van omwonenden verstoren en ook die initiatieven kunnen gepaard gaan met intimiderend gedrag. Hier ligt voor Sikkom een rijk jachtterrein. Met zijn nieuwsgaring heeft Groeneveld inmiddels een keur aan advocaten achter zich aan die namens hun cliënten uit de hiervoor vermelde wereld de deur plat lopen bij de Raad voor de Journalistiek of bij de rechtbank. "Ze hebben er het geld voor en het kost mij veel tijd" zegt Groeneveld. "Maar de verhalen zorgen voor goodwill voor ons. "Jullie pakken de misstanden aan", zeggen de mensen die ons op straat aanklappen en met hun klachten naar óns stappen in plaats van naar de politie.". Ondanks de intimidaties en bedreigingen die hem ten deel

vallen is hij niet van plan zijn mond te houden. "Openbaarmaking is voor een journalist de beste bescherming." 1)

Loopbaan

Na een nogal woelige schoolcarrière en een ietwat dobberend bestaan in Bedum krijgt het leven van Willem Groeneveld eindelijk richting dankzij een vriendin die hem maant er wat meer van te maken. Als ze hem vraagt wat nu echt zijn interesse

game-review op de website van de krant het meest gelezen artikel wordt. En zo krijgt Groeneveld naast zijn opleiding journalistiek een dubbele betrekking: overdag verkoopt hij advertenties, 's avonds schrijft hij zijn reviews bij elkaar. Dat houdt hij anderhalf jaar vol; dan stopt hij met de opleiding. "Ik had ook mijn baan kunnen opzeggen maar ik was bang dat ik er bij NDC-media dan nooit meer tussen zou komen. Echter, NDC-media kwam in een reorgani-

"Jullie pakken de misstanden aan", zeggen de mensen die ons op straat aanklappen

heeft komen bij hem twee dingen boven: 'nieuws' en 'schrijven'. Hij gaat de deeltijdopleiding journalistiek volgen in Zwolle. Een opleiding in deeltijd geeft hem de gelegenheid tegelijk zijn brood te verdienen met het verkopen van tv-commercials in voetbalstadions. "Voor een ongeschoold iemand prima werk", aldus Groeneveld. Om alvast een voet tussen de deur te krijgen in de wereld van de media wordt hij vervolgens advertentieverkoper bij de NDC-media-groep. Hij neemt tevens het initiatief tot het schrijven over videogames, een grote industrie zegt hij. De hoofdredacteur van de Groninger *Gezinsbode* aan wie hij voorstelt een game-review te schrijven reageert maar zuinigjes op zijn suggestie maar het wordt anders als zijn eerste

satie terecht waarbij 250 mensen moesten vertrekken en daar zou ik met mijn jaarcontract ook bij horen. Mijn kansen keerden toen ik een plan voor een website ontwikkelde met niet alleen game-reviews maar ook met een nieuwssite voor jongeren. De nieuwe hoofdredacteur van het *Dagblad* was met het plan zo ingenomen dat ik alsnog kon blijven".

Jongerenplatform Sikkom

"In Leeuwarden was Jacco de Boer actief met een nieuwssite die dezelfde kant op ging als wat mij voor ogen stond voor Groningen. Hij zat ook onder de vleugels van de NDC-groep. We spreken dan af dat we samen een jongerenplatform gaan maken. Maar Jacco raakt overspannen en ik neem het werk van Jacco

in Leeuwarden over. Spoedig daarna start ik met *Sikkom*, de lokale website van Groningen. We richten ons op de belevingswereld van jongere Groningers, zowel stadjes als studenten. De naam van de website, *Sikkom*, komt uit het Gronings en betekent zoiets als *bijna, net niet helemaal*. Ik had dat woord opgepikt in mijn Bedumer vriendengroep. De website in Leeuwarden heeft de naam *Suksawat* meegekregen. Volgens mij is het Luwadders en lijkt qua betekenis wel een beetje op *sikkom*"

Inhoud

"We schenken aandacht aan shoppen, uitgaan, huisjesmelkers,

Op *social media* is heel makkelijk te volgen waar onze doelgroep, de jeugd, mee bezig is. Daarin volgen we hen maar we dragen ook bij aan hun meningsvorming: we bedrijven wel activistische journalistiek." Wat *Sikkom* op de voorpagina's van de landelijke bladen heeft gekregen zijn de uitspattingen bij de studentenvereniging *Vindicat*. Groeneveld: "In de *social media* las ik dat mensen reageerden op een interview met de rector van *Vindicat*. Dan moet je het ook eens hebben over het slopen van de *Suhsibar*, las ik in één van die reacties. Daar ben ik toen in gedoken. Dat had een groot effect. En nu kan er op *Vindicat* niets gebeuren of

zenbroodje. Weet men wat men eet. Nee dus, zelfs een chef-kok slaagt er niet in de broodjes te onderscheiden. Daar hebben we veel bereik mee. Zo is het saucijzenbrood-filmpje al 200.000 keer gekozen. We hebben een aanzienlijk bereik: dagelijks worden we op facebook 50.000 keer bezocht en op Instagram 1000 keer. De interactie via Facebook is erg hoog. Onze website wordt 0.5 miljoen keer bezocht. We komen in het najaar met *Sikkom-magazine*, een kwartaalblad in een oplage van 40.000. De onderwerpen zijn passend bij *Sikkom* maar ook tijdloos. Zo schrijft in het eerste nummer Beno Hofman over het leven als student in de 17e eeuw."

Groeneveld is zestig uur per week met *Sikkom* in de weer. "Maar ik krijg daar veel vrijheid voor terug. Ik vind mijn werk hartstikke leuk om te doen. Ik ben de journalistiek niet via een academische opleiding ingerold maar eigenlijk al doende. Ik ervaar dan ook geen kloof tot de gewone samenleving en weet met iedereen contact te leggen. Mijn medewerkers geef ik veel vrijheid. Ze mogen hun eigen ideeën volgen. Dat geeft de beste resultaten".

Sikkom heeft wel iets van het landelijke Geen stijl maar dat heeft een rechts geluid en polariseert.

zin en onzin in de samenleving. We schrijven uit liefde voor de stad en zijn bewoners en we worden fel als we misstanden ontdekken. Duurzaamheid is ook een thema: we hebben aandacht voor veganistische ontwikkelingen- een populair thema onder jongeren- en hoe je met trein en bus op vakantie kunt gaan. Als het seizoen daar is roepen we op om de rotzooi in het Noorderplantsoen op te ruimen.

Onze stijl is een combinatie van humor, durf en prikkelen. In het land zijn geen vergelijkbare Sikkoms. *Sikkom* heeft wel iets van het landelijke *Geen stijl* maar dat heeft een rechts geluid en polariseert. Wij willen verbindend zijn. We zullen er over schrijven als een vluchteling over de schreef gaat maar we laten ook de andere kant van de vluchteling zien, zijn verlangen om zich in te zetten in onze samenleving.

het haalt weer de voorpagina's van de kranten in Nederland".

Bedrijf

De redactie bestaat uit een full time hoofdredacteur en een full time brandmanager die de marketing doet. Dan zijn er twee schrijvers en een videomaker die allen half time werken. Groeneveld: "Pas de laatste tijd smijt de *Sikkom* website een beetje op voor de MDC-groep. De online-markt is een harde markt. Je krijgt honderd keer nee te horen als je advertenties probeert te werven. Maar ik laat me niet wegsturen. Wat we proberen te doen is samenwerking zoeken met ondernemingen en met hen en voor hen creatieve filmpjes maken.. Zo hebben we met *Jumbo* dat veel veganistische producten verkoopt een filmpje gemaakt over het veganistische broodje en het vlees-saucij-

1) Het interview met Groeneveld vond in juni plaats. Enkele weken later las ik in het *Dagblad van het noorden* dat op een laat avonduur vijf stenen door de dubbele beglazing van zijn appartement waren geworpen. Groeneveld sprak het vermoeden uit dat een representant van de Groningse vastgoedwereld die hij dezelfde dag bevestigd had op zijn praktijken wel eens de aanstichter van het kwaad kon zijn.

Maak geschiedenis

Bij de Groninger Archieven is in 2017 het project 'Maak geschiedenis' gestart. De naam hint al duidelijk naar het doel en de opzet van het initiatief. Er wordt geschiedenis 'gemaakt', in de zin dat belangrijke archieven voor het eerst op detailniveau toegankelijk worden voor onderzoek. Dit gebeurt met hulp van vrijwilligers. Of die hiermee ook geschiedenis maken, moet natuurlijk nog blijken. Maar onmisbaar zijn ze wel.

Bij 'Maak geschiedenis' snijdt het mes aan twee kanten. De Groninger Archieven krijgen bronmateriaal ontsloten op een schaal die ondenkbaar zou zijn als ze dit zelf zouden moeten doen. De vrijwilligers op hun beurt krijgen een niveau van scholing aangereikt dat ze elders nooit zouden ontvangen.

Zes deelprojecten

Onder de paraplu van 'Maak geschiedenis' zijn zes deelprojecten op touw gezet. Allereerst bracht het jaar van start de initiatiefnemers op het idee om een gebeurtenis van 300 jaar eerder aan te pakken: de rampzalige kerstvloed van 1717. Daarna volgden de deelprojecten elkaar in snel tempo op. 'Zet Groningen op de kaart' gaat over het zogeheten 'geo-refereren, waarbij nieuwe kaarten over oude heen worden gelegd. Met die techniek zie je pas goed wat er eerst stond op plekken waar later gebouwd werd. Een derde project had als doel de persfoto's te ontsluiten die in de jaren 1960 en '70 door persbureau D. van der Veen werden gemaakt en waarvan de negatieven door de Groninger Archieven worden bewaard. De foto's, meest gemaakt voor het Nieuwsblad van het Noorden, legden, om maar een greep te doen, de strenge winter van 1978-1979, de CC-races op het stratencircuit van Tolbert en het honderdjarige

bestaan van de ijsclub in Baflo vast. Met behulp van de deelnemende vrijwilligers zullen deze en andere fotoreportages van het persbureau worden beschreven, waarna ze worden toegevoegd aan Beeldbank Groningen. Het gaat maar liefst om zo'n 50.000 reportages, wat neerkomt op 350.000 beelden.

Het vierde deelproject was 'Vertaalslag rond Heiligerlee'. Hierin kwamen tijdgenoten aan het woord die commentaar gaven op de slag bij die plaats op 23 mei 1568. Met hulp van vrijwilligers die brieven transcribeerden uit onder andere het archief van de familie van Ewsum, werd het verhaal van de slag verteld. En ook van wat er daarvoor en daarna gebeurde. De resultaten van het project waren zo de moeite waard dat er een slotsymposium werd gehouden. Iets minder aansprekend misschien, maar wel belangrijk is het project 'Lidmaten gezocht: kerklidmaten van voor 1811'. In de doop- en trouwboeken hield de predikant ook bij welke mensen lid werden van de kerk in een bepaalde periode. Hij noteerde wie er belijdenis deed en ook wie er verhuisde uit en naar zijn gemeente. De lidmatenlijsten in de kerkboeken van de hervormde gemeenten in de provincie Groningen zijn tussen 2004-2006 overgetypt en in die lijsten worden nu door vrijwilligers de daarin voorkomende namen gemarkeerd. Daarna worden die namen in AlleGroningers.nl. ingevoerd. De lidmatenlijsten zijn van groot belang voor stamboomonderzoekers, want die hebben het vaak lastig om hun familie te traceren uit de tijd voordat de burgerlijke stand werd ingevoerd. Daarom wordt dit project uitgevoerd samen met de Nederlandse Genealogie Vereniging afdeling Groningen. Het zesde, meest recente project dat onder de paraplu van 'Maak geschie-

denis' wordt uitgevoerd, heeft als titel 'Open het stadsbestuur'. In dit project wordt het vizier gericht op de archieven van het Groninger stadsbestuur. Verderop in dit artikel vertel ik hier meer over.

De thema's van de zes projecten zijn door de medewerkers van de Groninger Archieven aangebracht, maar het wordt ook toegejuicht als het publiek zelf ook met onderwerpen komt. Momenteel worden bijvoorbeeld stukken uit het rampjaar 1672 onder de loep genomen en daarin gaat het uiteraard vooral over militaire zaken, zoals vestingwerken en legerkampen. De bronnen die in de verschillende projecten worden ontsloten dienen natuurlijk om ze bij onderzoek te gebruiken. Archiefmedewerkers en vrijwilligers zelf hebben al een aantal korte publicaties en blogs verzorgd waarin ze zich op – onder andere – de nieuw ontgonnen gegevens hebben gebaseerd. Hetzelfde gebeurt in vitrinepresentaties in de hal van de Groninger Archieven. Dit zijn meteen goede manieren om publiciteit te genereren voor 'Maak geschiedenis'.

Open het stadsbestuur

Vanuit ons perspectief als Vrienden van de Stad Groningen is het wellicht interessant wat meer te vertellen over het project 'Open het stadsbestuur'. Het project werd gestart in 2018 door archivaris Peter Riem en medewerker Lieuwe Jongsma. Het richt zich op de archieven van het Groninger Stadsbestuur in de periode 1594-1815. Dus vanaf de Reductie tot aan de stichting van het Koninkrijk Nederland. Ruim twee eeuwen geschiedenis, die 400 meter aan vuistdik ingebonden archiefstukken beslaan. Die gaan niet alleen over de Stad, maar ook over haar rechtsgebieden, zoals het Gorecht, het Oldambt en Westerwolde. De

toegankelijkheid van het archief is onlangs verbeterd maar stukken zijn nog altijd nauwelijks doorzoekbaar op namen en onderwerpen. Dit kan alleen mogelijk worden gemaakt door het archief document voor document te transcriberen. Een heidens leuk karwei natuurlijk, waarmee in 2019 werd begonnen. De bedoeling was om zicht te krijgen op de jaarlijks telkens terugkerende stukken. De stadsrekening, waarin de aankopen van de stad zijn bijgehouden en worden toegelicht. De Rekestboeken met daarin verzoeken van burgers aan het Stadsbestuur mét telkens het antwoord erbij. De gedrukte plakaten waarin de nieuwe regels openbaar werden maakten. En, het belangrijkste misschien nog wel, de resolutieboeken. Hierin werden de besluiten vastgelegd die het Stadsbestuur nam. Uit dit geheel aan stukken komt de impact naar voren die het Stadsbestuur had op het dagelijks leven van de burgers en blijkt welke reglementen, procedures en competenties daarbij allemaal kwamen kijken. Hierover is, vooral dankzij de publicaties van de vroegere gemeentearchivaris dr. A.T. Schuitema Meijer, wel al het een en ander bekend, maar aan systematisch detailonderzoek heeft het tot nu toe ontbroken.

Net als in de andere deelprojecten, wordt ook in 'Open het stadsbestuur' een beroep gedaan op vrijwilligers. Die krijgen in wervende teksten uitleg over de aard, de bedoeling en opzet van het project: 'Samen met u gaan we op ontdekkingstocht om zo een nieuw stuk geschiedenis van Groningen te schrijven.' Men heeft het over de 'schat aan informatie over de stad Groningen, haar inwoners en bezittingen in de provincie' en over de 'geheimen die in de oude administratie van een stad verborgen liggen.' Het klinkt spannend en dat is het ook. In principe kan iedereen zich als vrijwilliger bij het project aanmelden: zowel wie oud schrift wil leren lezen als wie zijn kennis op dit gebied wil bijhouden of opfrissen. De aandacht richt zich vooreerst op de rekest

en ingekomen en uitgegane stukken.

Vrijwilligers

Om aandacht voor het project te krijgen, komen de projectleiders zelf met intrigerende weetjes die uit het archief van het Stadsbestuur werden opgediept. Bijvoorbeeld dat de Kranepoort rood, geel en zwart geschilderd was. Of dat het Stadsbestuur bepaalde wie tijdens de jaarmarkt op de Grote Markt blaasstenen mocht verwijderen. Of dat hetzelfde bestuur bijna elk jaar het afsteken van vuurwerk met oud en nieuw verbood. 'Open het stadsbestuur' is gestart met de transscriptie van stukken van precies driehonderd jaar geleden, uit 1719 dus. De vrijwilligers krijgen de charters in een digitaal bestand en kunnen dus thuis aan hun transscripties werken, met behulp van een zogeheten transcriptietool. Hiermee kunnen handgeschreven teksten worden omgezet in getypte tekst. Naast het thuiswerk zijn er ook regelmatig sessies op de Groninger Archieven. Dan worden de transscripties onder deskundige begeleiding gezamenlijk doorgenomen en problemen van tekst en inhoud besproken. Om de vrijwilligers een beetje historische houvast te geven, worden ze voorzien van een tijdlijn met daarin de belangrijkste gebeurtenissen in Groningen en de Ommelanden. Ook worden zij vergast op lezingen, workshops en stadswandelingen.

Zijn de transscripties van de archiefstukken klaar, dan worden ze geredigeerd door de projectmedewerkers. Tenslotte worden de transscripties gekoppeld aan de gescande originelen en samen op de website geplaatst, waar iedereen ze kan consulteren en de transscripties kan verifiëren. De transscripties zijn doorzoekbaar op iedere wat meer specifieke term. Dit maakt het mogelijk om archiefonderzoek te doen van een fijnmazigheid die eerder ondenkbaar was. Na zoveel jaren een vrijwel gesloten boek te zijn geweest, zal het archief van het stadsbestuur zich nu aan ons

blootgeven. Maar daarvoor moet er natuurlijk nog heel wat transscriptiewerk worden gedaan. De eerste transscripties zijn trouwens al te bekijken in de resoluties van 1719.

Focus op wijken

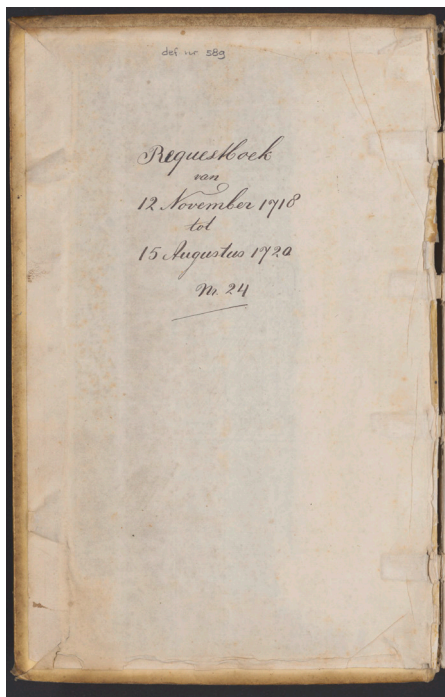
De projectleiding beveelt 'Open het stadsbestuur' ook aan wanneer stads-wijken hun jubileum vieren. Volgend jaar is dat het geval met de Hortusbuurt, die dan 400 jaar bestaat. 'Open het stadsbestuur' wil graag samen met de bewoners van de Hortusbuurt aan de slag met stukken uit het archief van het Stadsbestuur die over die buurt gaan. Eén zo'n stuk komt voor in de rekest van 17 maart 1719. Het is een verzoek van de bewoners van de Rozenstraat en ik citeer hier wat de projectmedewerkers hierover schrijven: 'Zij [de bewoners] vertellen dat hun buurtgenoot Tobias Hindrix met de noorderzon is vertrokken. Zijn vrouw, die "in haar herssenen is gekrenckt", heeft hij in het Provinciale tuchthuis laten zetten. Zijn kinderen van veertien en tien jaar liet hij alleen achter. Nu de man al acht dagen weg is maken de bewoners van de straat zich zorgen om de kinderen. Zij verzoeken het Stadsbestuur hen onder te brengen in het Blauwe Weeshuis in het voormalige Jacobijnerklooster op de hoek van de Oude Ebbingestraat en de Jacobijnerstraat. Het stadsbestuur gaat daarmee akkoord.

Dit verhaal roept natuurlijk allerlei vragen op. Wie waren deze mensen? Hoe is het met die kinderen afgelopen? Waar woonden zij precies? Met een archiefstuk als dit rekest in de hand kunnen Hortusbuurtbewoners meer te weten komen over wat er vroeger allemaal speelde op de plek waar zij nu wonen. Ze kunnen het houden bij alleen het transcriberen van de stukken, maar het staat ze ook vrij om zich, met hulp van de projectleiding, verder te verdiepen in wat die stukken te vertellen hebben. Dat is voor henzelf interessant en ze brengen er 'Open het stadsbestuur' weer een stap verder mee.

Op deze dag in het Stadsbestuur

Een wervend initiatief is zeker ook het blog 'Op deze dag in het Stadsbestuur', verzorgd in samenwerking met Rixt Zuidema, medewerker Publieksactiviteiten, en Jaline de Groot. Wat voor zaken had het stadsbestuur aan zijn hoofd op een dag op de kop af 300 jaar geleden? Bijvoorbeeld op 12 mei 1719? Op die dag wordt, en ik citeer uit het blog, 'geschreven over een collecte "[...] tot verlossinge van een persoon in Turckijen [Turkije] gevangen". Dat deze opvallende kwestie al eerder werd besproken in het Stadsbestuur blijkt uit een verzoekschrift uit het Requestboek uit 1719.

het Requestboek uit 1719

Dankzij de transcripties, gemaakt door de vrijwilligers van Open het Stadsbestuur, werd dit opvallende verhaal enkele weken geleden ontdekt. In het verzoekschrift vraagt Tietien Nannes, moeder van Albert Mennes, toestemming voor een collecte voor haar zoon. Haar zoon werkte als koksmaat op een schip dat richting Bordeaux voer. Op 13 juni 1718 werd hij door een 'Algierse Roover' naar Algiers ontvoerd en aldaar verkocht als slaaf. Om Albert Mennes te bevrijden moest 600 gulden losgeld

worden betaald. Omgerekend naar huidige begrippen moet dit zo'n € 6500,- zijn geweest. De burgemeesters en raad verleenden Tietien Nannes toestemming om een collecte te doen. Op 12 mei 1719 wordt gemeld dat de collecte 260 gulden had opgebracht, terwijl het losgeld 600 gulden bedroeg, aldus de Resoluties van burgemeesters en raad uit 1719. Tietien Nannes vroeg het Stadsbestuur om een nieuwe collecte "met assistentie van een diacon dienaar met een geslotene busse te doen". Ze toonde de Stadsbestuurders ook stukken waaruit bleek dat het verhaal van haar tot slaaf gemaakte zoon niet verzonnen was. Haar verzoek werd wederom ingewilligd.' In het blog wordt dit geval vervolgens in de ruimere context van de "lossing van Nederlandsche slaven" geplaatst.

Presentatie in vitrines

Om te illustreren wat er zoal uit 'Open het stadsbestuur' komt, wordt ook in dit project gebruik gemaakt van de vitrines in de hal van de Groninger Archieven. Zo was er een presentatie over de vroedvrouwen in Groningen. Fraai was de presentatie over het oude raad- en wijnhuis dat ruim drieëneenhalve eeuw midden op de Grote Markt (toen Breede Marct) stond. Op vier 'weetjes' over dit gebouw werd in de vitrine ingezoomd. Ten eerste over de vraag wanneer het gebouwd is. Dit is niet precies vast te stellen, maar het oudste gedeelte stamt waarschijnlijk uit de veertiende eeuw. Een gevelsteen met het jaartal 1443 markeerde de uitbreiding van het gebouw met enkele vertrekken, die nodig waren omdat het stadsbestuur steeds meer taken kreeg. Toen werd ook de sierlijke noordgevel opgericht, want ook de representatie was belangrijk.

Het tweede 'weetje' ging over het wijnhuis. Net als verschillende andere Hanzesteden kreeg ook Groningen een eigen stadswijnhuis. Dit werd niet lang na de uitbreiding van het raadhuis op enkele meters ernaast

opgericht. Het wijnhuis was groter, maar leek met zijn trapgevels, pinakels en gebogen vensters op het raadhuis. Onder het wijnhuis zat een grote wijnkelder, die soms zelfs te klein was voor de grote voorraad. Tot het begin van de achttiende eeuw zat op het wijnhuis een torentje van zo'n 40 meter hoog met een uurwerk erin. In het wijnhuis kwamen de bestuurders en andere personen die belast waren met stedelijke ambten bijeen en bespraken met een glas wijn de beslomeringen van de dag. Hier

Raad- en wijnhuis, west- en noordzijde in 1443-1774. Numan, Groningen

konden zij hun presentiepenningen of wijnloodjes inleveren. Daarnaast hadden zij recht op een bepaalde hoeveelheid traktementswijn, die ze in het wijnhuis konden ophalen. Op den duur circuleerden de wijnloodjes die zij kregen buiten het wijnhuis en kwamen er zelfs valse loodjes in omloop. Dat was natuurlijk niet de bedoeling en in plaats van wijnloodjes kregen de functionarissen loonopslag. In het wijnhuis vonden ook publiekelijke verpachtingen en verhuringen plaats van stadsbezittingen of jurisdicties en goederen in de Ommelanden. Weetje nummer drie had de herberg,

de bakker en de hoofdmannenkamer tot onderwerp. Tussen het raad- en wijnhuis werden in het begin van de zestiende eeuw vertrekken gebouwd die de hoofdmannenkamer vormden. De hoofdmannen waren een afzonderlijk bestuurlijk college dat voor de bezittingen in de provincie werkten. Aan de zuidkant van het raad- en wijnhuis werden door particulieren drie huizen gebouwd. Twee daarvan werden gebruikt als herberg en bakkerij, het derde, meest westelijke pand, De Pauw, was eveneens een

Grininger Archieven

herberg. In de zeventiende eeuw kocht het stadsbestuur de drie panden op om het raadhuis te kunnen uitbreiden.

Het vierde en laatste weetje betrof de afbraak van het raad- en wijnhuis. Het was te klein en ook bouwvallig geworden. In 1775 besloot het stadsbestuur dat het moest worden afgebroken. In het dikke boek met de stadsrekening van dat jaar staat dat Berent Bolmeijer voor 5337 gulden en 8 stuivers zowel het raadhuis als het wijnhuis met de drie panden kocht van de Stad. Dat was op voorwaarde dat alles werd gesloopt,

maar met behoud van bouwmaterialen. Uiteindelijk zijn er 62800 bakstenen en allerlei houtwerk weer aan de Stad verkocht voor hergebruik. Stadsbouwmeester J.A. Mulock Houwer schijnt de gevel die hij in 1913 maakte voor het pand aan de Boteringestraat nummer 19 – nu het Van Swinderen Huys – ontleend te hebben aan het oude Wijnhuis.

Tot slot

Het fijnmazig onderzoek dat dankzij 'Open het stadsbestuur' mogelijk wordt, maakt ons ervan doordrongen hoe anders van aard het stedelijk bestuur was vergeleken met nu. Het bemoeide zich met werkelijk ieder aspect van de stedelijke samenleving, ook de kerkelijke en universitaire. De manieren waarop en de kanalen waarlangs het stadsbestuur zich liet gelden doen ons, gewend als we zijn aan duidelijke segmentering van het maatschappelijke werkveld, vreemd aan. Een treffend, door de project-medewerkers zelf opgediept voorbeeld hiervan zijn de stapels briefjes die werden aangetroffen tussen de facturen die bij de rekening van de Stadsbouwmeester horen. Op de briefjes, die ondertekend zijn door de "Stads vroedvrouwen", wordt verslag gedaan van bevallingen in de Stad: 'Een van deze briefjes vertelt het schrijnende verhaal van Jana Jans. Zij beviel in 1805 op de drekstoep van een onecht kind. De drekstoep was de plek waar al het afval van de stad werd overgeladen in schuiten die het naar de veenkoloniën brachten, waar het als bemesting werd gebruikt.'

De verklaring voor de briefjes is dat volgens een plakkaat uit 1761, de stadsvroedvrouwen voortaan verplicht waren aangifte te doen van alle kinderen die zij ter wereld hielpen. Zo kreeg het stadsbestuur zicht op het aantal onechte kinderen dat werd geboren. Maar de moderne lezer zou deze vroedvrouwbriefjes nou niet onmiddellijk bij de rekening van de Stadsbouwmeester verwachten. Van deze functionaris werd kennelijk ver-

wacht dat hij verder keek dan alleen de fysieke toestand van de stad. De sociale instellingen van de gemeente waren nog niet zover ontwikkeld als nu en van de stadsbouwmeester werd nadrukkelijk verlangd dat hij verder keek dan zijn neus lang was. Of misschien was zijn neus gewoon langer dan wij ons kunnen voorstellen. Hij kwam immers overal in de stad en wist het nodige van wat er zich binnen en buiten de bebouwde ruimte afspeelde.

De ambitie van het project om de archieven van het stadsbestuur in hun volle breedte open te leggen kan overigens niet helemaal worden waargemaakt. Dat komt door de 'modernistische' manier waarop de archieven zijn ingedeeld. In de periode die wordt onderzocht was er nog geen scheiding der machten. Ook de rechtspraak en de rechtshandhaving vielen dus onder het stedelijk bestuur. Maar in latere systematiek van archivering is gedaan alsof die scheiding er al wel was, met als consequentie dat de gerechtelijke archieven apart van die van het stadsbestuur zijn geïnvventariseerd en een eigen inventarisnummer hebben gekregen. Dit zo zijnde, werden ze buiten het project gelaten, waardoor het beeld van het stadsbestuur toch onvolledig blijft. Maar wat niet is kan natuurlijk nog komen. 'Open het stadsbestuur' slaagt er echt in de burgers bij het archief te betrekken, waarbij het voordeel wederzijds is. En dat is niet onopgemerkt gebleven: het initiatief vindt, zo werd mij verteld, al navolging in andere steden in Nederland.

maakgeschiedenis@groningerarchieven.nl.

Stedelijke ontwikkelingen in de publieke discussie

In de maartaflevering van het Vriendenbulletin werd u mogelijk verrast door een beschouwing over Andreas Faludi's *Poverty of Territorialism*. Van hem ontving ik een vriendelijke reactie, met de opmerking dat het Vriendenbulletin de eerste periodiek was die aan zijn boek aandacht had besteed. Op zijn weblog vatte Faludi het stukje samen in het Engels, met commentaar. De vanzelfsprekendheid waarmee we het *territorialisme* omarmen (u begrijpt, ik heb neiging om er nog even op door te gaan) lijkt in niet geringe mate gevoed te worden door het (wereld)beeld dat we hebben van de ontwikkeling van de samenleving: van jagers en verzamelaars via opkomst van gesedentariseerde landbouw (dus niet langer rondtrekkende nomaden met vee, maar akkerbouw en veeteelt op een bepaalde plek waarbij overschotten werden geproduceerd), daarmee het ontstaan van steden mogelijk makend. Uiteindelijk, met de ontwikkeling van het schrift, de opkomst van een administratieve elite, en gebeurtenissen als de Verlichting en de Franse revolutie, culminerend in de huidige natiestaat. Elk gebied op aarde heeft op enige wijze een administratieve status, al zijn er nog wat rafelranden weg te werken zoals de claims in het noordpoolgebied laten zien. U ziet, massief en eenduidig, eendimensionaal zo u wilt, met een suggestie van noodzakelijkheid en progressie – in onze ogen, nu we terugkijken! Het etiket *historicistisch* zou niet misstaan. En de vraag: wat nu? wordt niet gesteld, we zitten aan de top van de ontwikkeling, en daar is verder niets – of het wordt 'minder'.

Ontwikkelingen

Maar het gesedentariseerde karakter van de samenleving verdampt. Aan de ene kant van het spectrum vluchtelingen die 'onderweg' zijn, op zoek naar een plek, en arbeidsmigranten die een soort *transhumance* op grote schaal praktiseren; aan de andere kant mensen die in hun rijkdom niet één woning bezitten maar verschillende, een fenomeen dat in het verleden alleen met monarchen met een winter- en zomerpaleis was te associëren (als we even afzien van refugia van kloosters in bijvoorbeeld de stad Groningen en ook de stedelijke winterverblijven van de Groningse land'adel').

Contramal van die verdamping van het gesedentariseerd zijn is de opkomst van *holidayresorts* en *pensionadonederzettingen* aan de mediterrane kust maar ook de opkomst van Airbnb en andere vormen van structureel tijdelijk gebruik van woningen in stadsdelen die ooit gebouwd zijn voor permanente huisvesting. Kapitaal, vroeger geïnvesteerd in mijnbouw en industrie, zoekt nu, mede geholpen door de lage rente, zijn weg in de exploitatie van vastgoed. Luxe complexen in Londen en New York dienen slechts als object van belegging, zo wordt ons door het NOSjournaal van 15 juli gemeld. De NRC van 18 juli 2019 meldt dat 'koopstarters' het in Amsterdam afleggen tegen beleggers. Hoofdstedelijke woningen die worden gekocht om te verhuren (*buy to let*) zijn als belegging veel meer waard dan de maximale hypotheek die koopstarters kunnen krijgen. Dichter bij huis: oudere wijken in Groningen werden en worden door pandjesbazen ingezet voor hun verdienmodel.

Niet wonen, maar geld verdienen aan huisvesting is de drijfveer: de woonwijk als mineralenput voor het delven van profijt.

Eerste Amsterdamse Onroerend Goed Veiling

AMSTERDAM 2016

VRIJWILLIGE VERKOPING
op **MAANDAG 27 JUNI 2016**
's avonds na 18.00 uur in
'DE RODE HOED'
Keizersgracht 102 te Amsterdam
ten overstaan van notaris
Mr A. BUMA
van: Het

VERHUURDE PAND
(bouwjaar ca. 1907; woonopp. ca. 270 m²) met aanbouw en
tuin, momenteel in gebruik als studentenhuisvesting,
staande en gelegen te 9718 GD GRONINGEN, aan de

**JOZEF ISRAELS-
STRAAT 61 / 61^A**
Kadastraal bekend gem. Groningen, sectie C, nr. 6403, groot
1 are 32 ca.

HET PAND WORDT ONDER GESTANDDOENING VAN DE
LOPENDE HUUROVEREENKOMSTEN GELEVERD
(GEHEEL VERHUURD, IN GEBRUIK ALS
STUDENTENHUISVESTING voor 9 studenten).

Netto huuropbrengst per jaar: € 31.872,-.
Lasten per jaar:
onroerende zaak belasting € 595,10;
riool-aansluitrecht € 145,34; waterschapslasten p.m.;
WOZ waarde € 347.000,-.

ALLES VOLGENS INGEWONNEN INFORMATIE.
Bezichtigen van de woning is mogelijk op afspraak.

De veilcondities en de bewijzen van eigendom zullen 8 dagen vóór,
alsmede op de verkoopdag, des voormiddags, ter inzage liggen
ten kantore van notaris Kantoor **Buma Algora Notariaat**,
mr A. Buma, Prins Hendriklaan 27-29, 1075 AZ Amsterdam,
tel. 020 - 305 89 22, e-mail: Bert.buma@banotariaat.nl.

Nadere inlichtingen verstrekken de directie-makelaars o.g.
**SVEN HEINEN, INGER SMIT, MICHEL
HASSING, GEORGE KLOPPROGGE,
JUSTIN WINKELMAN**
SMIT & HEINEN

Splitsing, verdichting, en het volbouwen van open terreinen zijn het gevolg. In termen van de *Chicagoschool* zijn de Groningse schilwijken als *transitional zone* te benoemen. Maar een referentie aan de internationale literatuur is ook maar een referentie. Het bewijst niets, het is niet iets om trots op te zijn, het laat alleen zien dat je niet uniek bent. Hoe dan ook, de gang van zaken bij de flat in de Balistraat, het Nieuwe Kerkhof en Pythagoras – allemaal in meer of

mindere mate in het Vriendenbulletin beschreven – stemt niet vrolijk. En buiten de steden: gemeenten worstelen met het gebruik van complexen van tweede woningen die aan het Bouwbesluit voldoen en dus ook permanent bewoond kunnen worden. In hoeverre is permanente bewoning op zulke plekken, ooit bedoeld voor recreatieve doelen, uit planologisch oogpunt wenselijk? We hebben de illusie dat we met goede planning, en het – letterlijk tussen de lijntjes – organiseren van onze samenleving ons bestaan geregeld hebben. Maar niets is minder waar. Veelzeggend is dat Zef Hemel (Wibautleerstoel UvA) in Trouw van 15 mei 2019 een beeld van Amsterdam in de toekomst voor zich ziet met veel kleine appartementen, die vaak (alleen) als *pied à terre* dienen, worden onderverhuurd inclusief illegale (ITvdM)bewoning; en verder ziet hij in 2030 een aandeel van 20-30 % expats in de stad. Iedereen reist, woont dan hier dan daar of scheept zich tot zijn levenseinde in op een cruiseschip waarop als het moment daar is wordt gezorgd voor een wel of niet gereguleerd zeemansgraf – of de schoorsteen. Kortom: het ‘hebben van een woonplaats’ is minder vanzelfsprekend dan we denken.

Terug naar het verleden?

En wat betekent dit concreet? Het is verleidelijk de stad zoals we die (denken te) kennen als een soort ideaalmodel te zien, waarbij nieuwe ontwikkelingen geïnterpreteerd worden als afbreuk doend aan het vertrouwde concept. Zoals bijvoorbeeld in dit citaat: “De stad is namelijk geen op zichzelf staande verzameling van bewoners, gebouwen, functies en infrastructuur, laat staan een beleggingsobject. De stad is collectief eigendom en een kwetsbaar ‘ecosysteem’ dat bij eenzijdige en geïsoleerde vernieuwing uit balans kan raken. In plaats van maatschappelijk verzet tegen verandering is het de kunst een maatschappelijke

beweging voor duurzame verandering te creëren”, aldus Anita Blom en Peter Timmer in het Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2019 (nr 1, pagina 33)

Een tekst die vooral bezwering van ongewenste ontwikkelingen ademt. Bedenk dat ‘de’ stad is ontstaan onder een bepaald gesternte, en als de condities veranderen ligt het voor de hand dat een stad ook anders in zijn context moet worden geïnterpreteerd. Vertrouwd als we zijn met het gegeven dat een stad inwoners heeft (en dat ook bij het karteren hanteren als een prominent criterium om zo een relatief belang aan te duiden: een blokje is een miljoenenstad), denken we dat het *bewonen* van een stad een essentie representeert. En met het gebruik van de term ‘ecosysteem’ in bovenstaand citaat wordt een scenario *geframed* waarin we uiteindelijk zonder actief ingrijpen

een cultureel en sociaal waardevol element van onze beschaving verloren zien gaan. Wat korter door de bocht: hier wordt een begrip uit een andere discipline zomaar getransponeerd naar die van stad en bestuur. Met de kanttekening dat we uit de geschiedenis van de stadsstudies ook de Amerikaanse ‘human ecology’ (Chicagoschool) kennen – maar ik vermoed dat de schrijvers in het Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed bij het hanteren van hun term ‘ecosysteem’ daar niet aan hebben gedacht... (terzijde: DNA is ook zo’n misbruikt begrip!) Saskia Sassen laat in de Volkskrant van 29 juli weten dat “huurhuizen handelswaar van [de] elite zijn, met als gevolg dat huren duurder wordt. En wat doet dat met de stad?” Sassen: “Steden zijn *vanouds* plekken die voor iedereen toegankelijk zijn. Waar de machtigen en de machtelo-

vervolg pagina 12

StadUitZicht?

Foto's Hein Folkers , Tekst Koos Meisner

De naam COVA op de schoorsteen is nog een stille getuige van ooit een bloeiende industrie met een vooruitziend concept.

De schoorsteen staat helemaal niet zo achteraf ‘uit zicht’, een fietser, bezoeker van kringloopwinkels (vaak gevestigd in oude bedrijfspanden), of flatbewoner in de oostelijke stadswijken kent hem zeker.

Hier geldt eerder, binnenkort ‘uit zicht’. De schoorsteen wordt gesloopt dan wel verdwijnt tussen nieuwe flat gebouwen. En de kringloopwinkel vervolgt zijn nomadenbestaan.

zen elkaar ontmoeten [...]. Wonen in de stad wordt onmogelijk voor lagere en middeninkomens, voor leraren, verpleegkundigen, politiemensen. [...] We kunnen ons de risico's hiervan – de lange termijnschade nog nauwelijks voorstellen. Het gaat de beleggers niet om huisvesting, het gaat hun om macht [...] Hun gebouwen functioneren als blokjes in

elkaar betrokken, hebben elkaar wat te bieden, bevinden zich in elkaars nabijheid. *Distance decay* (=afstandsverval: het verminderen van interactie met toeneming van de afstand) is het structurerende principe. Dat betekent dat ook het ommeland nog in de stedelijke invloedssfeer verkeert, maar wel, met het groter worden van de afstand tot de (centrale) stad, in

Maar misschien is de term fluïde, al doet die wat ouderwets aan, nog beter dan flexibel: wil je het pakken dan glipt het als vloeistof tussen je vingers door, zo interpreteer ik Van Cruyningens typering van de Hanze. Ontwikkelingen van Hanzesteden (beter: handelaren in Hanzesteden) kwamen voort uit het succes waarmee de *netwerken* konden worden benut. Later, in de koloniale tijd van circa 1600-1950 waren het de aan de premoderne staatsvorming gelieerde instituties (als aanvankelijk de VOC) die geopolitieke netwerken boden om tot welvaart te geraken – ik beperk me even tot de zegeningen die het kolonialisme heeft gebracht, er zijn daarover ook andere opmerkingen te maken. Tegenwoordig is de globale wereldsamenleving primair een communicatienetwerk waarin, voor hen die daarin participeren, talrijke kansen zijn weggelegd. Al in 1964 vroeg Melvin M. Webber aandacht voor de verschillende mate waarin mensen zich op hun directe woonplaats dan wel op een groter gebied oriënteren. Steden ziet hij als communicatiesystemen. Stedelijkheid (*urbanity*) is niet een fysiek gegeven maar moet worden opgevat als culturele 'welvaart'; men participeert op verschillende ruimtelijke schaalniveaus, van lokaal tot wereldwijd, in zogenaamde 'interestcommunities'. Afstandsverval is bij communicatie niet (altijd) relevant. Het lezen van een boek bv is communiceren (met de schrijver!) zonder afstandsverval, het kijken naar een film impliceert ook communicatie met de cineast. Wederzijds begrip laat zich niet door afstand belemmeren. Sinds 1964 zijn er tal van andere communicatievormen zonder afstandsverval bijgekomen, ik noem de sociale media. Of dit alles een zegen is, is een andere vraag.

Peter Taylor (door Faludi geciteerd als een van zijn inspiratoren waar het gaat om de armoede van het territorialisme) heeft met zijn *World City Network* (2003) het model gegeven

Het verleden als ideaal? Als norm? Waar blijven de actuele motieven om hier mee om te gaan?

een financieel pakket, waarmee ze kunnen spelen op de internationale markt. Vergelijk het met mijnbouw. Ze exploiteren de mijn, als de kolen op zijn of het goud is verdwenen, dan trekken ze verder. Ze laten de rotzooi achter en kijken er niet meer naar om". Ongetwijfeld geeft Sassen een relevante diagnose, maar met één zwakte: het beroep op 'steden die vanouds voor een ieder toegankelijk zijn'. Het verleden als ideaal? Als norm? Waar blijven de actuele motieven om hier mee om te gaan?

Twee benaderingen

Hoe houdbaar is dit soort opvattingen? Om op die vraag een antwoord te krijgen is het zinvol steden te bezien in tweeërlei perspectief: als plek, plaats, waar van alles gebeurt en als knooppunt in een netwerk. Het bezien van steden in termen van plaats is de traditionele benadering, steden worden gezien als welbepaalde plekken waar zich stedelijk leven ontwikkelt, steden worden bestuurd, het bestuur heeft een welbepaalde uitgestrektheid als jurisdictie, en in hun ontwikkeling worden steden primair gezien als *interactiesystemen*: mensen zijn op

afnemende mate.

Een typische representatie van het denken in deze termen is de uitspraak dat nu meer dan 50% van de bevolking in steden woonachtig is. Uitsluitend een kwestie van definitie van de minimale grootte van het inwonertal van een stad! De werkelijke relevantie van zo'n stelling is volstrekt duister.

In het perspectief van steden als knooppunt is het niet zozeer interactie als wel communicatie dat stedelijke ontwikkelingen verklaart en begrijpelijk maakt. De PAX ROMANA was een *idee* dat in het hele Romeinse rijk mensen een basis (instituties, relatieve welvaart, enzovoort) gaf aan hun bestaan in de wereld van toen. De Hanze was een verbond van steden waarbij kooplieden *konden rekenen* op welbepaalde faciliteiten in het drijven van handel. De Hanze was niet een gebied, contigu, maar een netwerk van steden. *Distance decay* was in deze concepten niet een relevant gegeven. Van Cruyningen noemt de Hanze een flexibel netwerk, gespannen tussen Nowgorod, Danzig, Visby, Lübeck, Hamburg, Bremen, met uitlopers naar kantoren in Londen en Brugge.

voor de interpretatie van het verschijnsel wereldstad. Een wereldstad is niet per sé een grote stad maar een stad die in het wereldsteden-netwerk is opgenomen – de definitie heeft een circulair element. Luxemburg, Hamilton (Bermuda) en Port Louis (Mauritius) zijn zo wereldsteden. Om het verschil met de traditionele stad als interactiesysteem te schetsen: Taylor gebruikt niet consumenten-verzorgende bedrijven om een 'hiërarchie van steden' te bepalen (steden als interactiesystemen) maar kijkt naar de aanwezigheid van wereldwijd opererende bedrijven in de financiële en communicatieve sector: accountancy, reclame, banken, verzekeringen, advocatuur, management consultancy. Zeer kort door de bocht (en ik sla hier een pad in waar Taylor rechtdoor gaat) indiceren deze een 'gemeenschappelijke cultuur', een PAX ROMANA als het ware, waardoor men elkaar wereldwijd verstaat en overeenkomstige perspectieven ontwikkelt op bedrijfsvoering en -ontwikkeling. Maar wereldwijde netwerken zijn niet alleen het vehikel om stedelijke ontwikkelingen te faciliteren en bij te dragen aan economische, misschien ook culturele groei; ze bieden ook gelegenheid tot minder wenselijke zaken: kapitaal dat de globe rondgaat waarbij investeerders dan weer hier, dan daar, hun *footprint* zetten in een stad. Waarbij steden worden beschouwd als bron van kapitaalvermeerdering. Is er een manier te ontwikkelen dat dit kapitalisme een halt toeroept? Zijn daar al niet sinds Karl Marx de nodige, maar evenzogoed onvruchtbare pogingen toe gedaan? Nog steeds, en misschien wel steeds meer is de gedachte dat het liberalisme/kapitalisme de *default* versie is van maatschappelijke ordening, en al het andere 'gekunsteld'. In de aandeelhouderscultuur is kapitaal losgezon- gen van onmiddellijke economische activiteiten en geworden tot een zelfstandige factor bij het ontwikkelen van investeringsstrategieën. Ik kan

hier een uitvoerig betoog opzetten maar verwijs naar 'De bovenbazen' van Marten Toonder. Uitvloeisel van een rigide geloof in de zegeningen van een vrije markt die per definitie tot wenselijke maatschappelijke verhoudingen leidt. Een gedachtengoed dat zich bij uitstek in de zakencentra van de wereldsteden heeft ontwikkeld – of niet soms?

Intrastedelijke verhoudingen – de inzet van lokaal bestuur.

Terug naar de stad als plek. Binnen steden zien we een kloof (ontstaan) tussen hen die volop participeren in wereldwijde netwerken van gedeelde cultuurpatronen en zij die dat in veel mindere mate doen. Zie de verschillen in de grote steden tussen

komen. Om ons even op Nederland te focussen: de vroege entree van de SP in het lokale bestuur, en later ook die van de PVV, laat zien dat wat landelijk niet mogelijk lijkt, dat op lokale schaal wel is. Lokaal is daarvoor eenvoudigweg de urgentie groter. Het landelijk kader faciliteert onderscheid en profilering (en publiciteit), het lokale kader noopt tot overleg en communicatie. En diverse van wat we nu gevestigde politieke partijen noemen hebben ooit een start gehad als vertolker van het '(un) gesundenes Volksempfinden', of wisten op zijn minst, wanneer tactiek geboden was, slim in te spelen op ongenoegen onder 'het volk'. Zie Abraham Kuiper, maar ook Pieter Jelles Troelstra, beiden grondleggers

Zijn daar al niet sinds Karl Marx de nodige, maar evenzogoed onvruchtbare pogingen toe gedaan?

de spreiding van de aanhang van typisch op werelddburgerschap georiënteerde partijen als Groen Links en D66 versus SP, PVV en andere partijen die zich minder herkennen in de normstellende moraal van werelddburgerschap. De Périphérique in Parijs en de Ringweg A10 om Amsterdam markeren verschillende culturen, en ook verschillen in oriëntatie (en toekomstperspectieven) op het wonen in steden.

Bij elkaar wonen van mensen met een verschillende cultuur, met verschillende toekomstperspectieven brengt – ondanks relatieve ruimtelijke segregatie – mensen tot reflectie op het eigen bestaan. Bij de vorming van het lokale bestuur zien we dat culturele en daarmee ook politieke verschillen wel *moeten* worden overbrugd om tot stedelijk beleid te

van partijen in het gevestigde politieke systeem.

Maar wanneer zij, die het zich kunnen permitteren, zich terugtrekken in *gated communities* en aanverwante woonvormen, wordt de mogelijkheid tot overleg op lokaal niveau uit de weg gegaan. Men isoleert zich letterlijk van de samenleving. En wanneer men zich (hoe dan ook) in de bubbel van geld verdienen heeft genesteld en op klassiek liberale wijze 'de markt zijn werk laat doen' (met in het achterhoofd de gedachte dat wanneer zaken niet goed gaan 'de markt' daar wel vanzelf een oplossing voor vindt) zijn we aangeland bij Sassens diagnose. Een volgende keer hopen we een en ander voor de stad Groningen concreet te maken. De nieuwe Woonvisie is daarvoor een mooie aanleiding.

Literatuur:

Arnout van Cruyningen (2019) *De Hanze. De eerste Europese handelsmacht* Omniboek, Utrecht

Philippe Dollinger (1967), *De Hanze. Opkomst, bloei en ondergang van een handelsverbond*. Het Spectrum, Utrecht

Piet Hagen (2010) *Politicus uit hartstocht. Biografie van Pieter Jelles Troelstra*. Arbeiderspers, Amsterdam, Antwerpen

Jeroen Koch (2006) *Abraham Kuyper, een biografie*. Boom,

Peter Taylor (2004) *World City Network – a global urban analysis*. Routledge, Londen, New York

Melvin M Webber (1964), *The urban place and the nonplace urban realm*. In: M.M. Webber e.a. (red) *Explorations into urban structure*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

StadinZicht

Foto's Hein Folkers ,Tekst Koos Meisner

Oostelijk van de Eltjo Ruggebrug staat tussen de restanten van bedrijfspanden en betonplaten, de hoge schoorsteen van het bedrijf COVA N.V. Autobanden. Het bedrijf was gespecialiseerd in het verzolen of ook wel 'coveren', d.w.z. banden voorzien van een nieuw loopvlak, en in de verkoop van auto- en tractorbanden. Best een riskante activiteit zo pal naast een woonwijk. Fotograaf Hein Folkers maakte een enorme brand van buiten opgeslagen banden eind jaren '50 mee. Vanwege de hitte was de fabriek niet bereikbaar en vloeibaar geworden rubber liep over straat. Maar ja, het waren de jaren '50, de lucht van een dieselmotor noemde mijn opa 'vooruitgang'. COVA vestigt zich in de jaren '20/'30 van de vorige eeuw aan het Eemskanaal, in een periode waarin de motorisering van het verkeer en landbouwwerktuigen begint. Het imago van vernieuwde banden is echter minder goed dan de banden zelf. Om die banden toch te verkopen zetten de fabrikanten eigen bandenservicebedrijven op. COVA bedient

Noord-Nederland. Uit deze vroege vorm van regionale samenwerking ontstaan franchiseketens, zoals ook het nog vlak bij de voormalige COVA gevestigde Kwik-Fit.

Net als de vorige StaduitZicht hoort het COVA terrein bij het plangebied van het Damsterdiep ten (zuid) oosten van de binnenstad. Dit stukje plangebied bij COVA hoort bij dat deel van de Oosterparkwijk dat in het 'Plan van Berlage' uit 1932 was bestemd als bedrijventerrein. Hoewel veel andere bedrijventerreinen van

vooral hoogbouw vaak optredende architectonische eenvormigheid te doorbreken wil de gemeente zoveel mogelijk beeldbepalende panden als de EMG silo en de COVA schoorsteen behouden. Maar een deel van deze panden is niet in bezit van de gemeente waardoor ze hetzelfde lot kan overkomen als het in de vorige Stad uit Zicht besproken Betonbos..., slopen omdat de projectontwikkelaar dit als het meest profijtelijk ziet. De EMG-silo ontloopt dit lot gelukkig, maar de Cova-schoorsteen?

de Oosterparkwijk na de oorlog een woonbestemming kregen, behield de locatie tussen Damsterdiep en Eemskanaal deze oorspronkelijk bedoelde functie. Op dit moment is het terrein, dat vroeger aan de rand van de stad lag, door diezelfde stad ingehaald, dit betekent dat de industrie hier verdwijnt. Bestaande bedrijven kunnen hun activiteiten voortzetten. Woningbouw, 'wonen aan het water' met kwalitatief hoogstaande (hoog) bouw is nu de toekomstvisie. Bewoners bij de inspraak over nieuwe bestemmingen zien echter liever niet nog meer Tasmantorens. Ze prefereren laagbouw van 3 tot 4 bouwlagen als passender voor het gebied en het woongenot. Om de bij grootschalige nieuw- en

Blijft deze overeind, of zichtbaar als het onderstaande gebied wordt volgebouwd met flats.

Het college wil beginnen met een stedenbouwkundig plan voor de zone tussen het Damsterdiep en het Eemskanaal, de locaties van de brandweer, de bereden politie en de containerterminal. Hier is ruimte voor ongeveer 1000 tot 2000 woningen in tien jaar tijd, zowel koop als huur. Bestaande industriële gebouwen als de EMG Silo en de Cova schoorsteen krijgen een belangrijke rol in de herontwikkeling. Onderdeel van de plannen is een extra fiets- en voetgangersbrug over het Eemskanaal.

Straatklinkers

Met de mediterranisering van de Groningse binnenstad – de gele steentjes – in de jaren negentig is er een flinke standaardisering van het plaveisel opgetreden. Zelfde steentjes, zelfde kleur, zelfde afwerkingsniveau, zelfde problemen met gladheid, al is daar met schuren en frezen wel wat aan gedaan. Over de gele steentjes zijn de meningen voornamelijk positief, als we zo de berichten van de laatste jaren doornemen. Wat ze echter missen is het oproepen van vragen. Daarvoor moet je naar de straten die (nog niet) door de steentjes zijn ingenomen zoals de Uurwerkersgang. Komend vanaf De Laan tref je in het brede gedeelte van de gang straatklinkers aan met een cijfer (82) er op en zelfs een aanzet tot vermenigvuldiging (5x). De klinkers zijn 18x9x2cm³ (ik heb ze niet uitgegraven om de hoogte te bepalen) groot.

Aanvankelijk stapte ik naar Monument en Materiaal. De mensen van M&M verwezen me naar Gert Kortekaas die vervolgens zijn collega Taco Tel in de problematiek betrok. Beiden zijn werkzaam in wat ik gemakshalve maar met het gemeentelijk historisch domein aanduid. Zij konden geen definitief bescheid geven maar suggereerden me contact te zoeken met de Stichting Historie Grofkeramiek te Bolsward. Die zette mij uiteindelijk op het spoor van Rob Vermeulen te Den Haag. Hij heeft een charmant boekje geschreven met de titel 'Naam- en merktekens in baksteen', waarin hij een overzicht geeft van de diverse naam- en merktekens in baksteen in Nederland.

Vermeulen schrijft mij dat we in het geval van de straatklinkers van de Uurwerkersgang met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid "te maken hebben met zogenaamde telstenen. Teneinde dagelijks de productie van de vormers vast te kunnen stellen werden tijdens het tellen noteringen in de natte gevormde stenen ingekerfd. 5x stond bijvoorbeeld voor 5000. Zo kon 82 het aantal 8200 aangeven [...] Soms werd ook de dagproductie van een vormer bijgehouden en werd een cijfer voorafgegaan met de initialen van de vormer. De vormers werden vaak per geleverde hoeveelheid betaald. De dagproductie van een vormer lag om en nabij de 8000 stuks". Tot zover de 'wandele baksteen' (deze typering haal ik uit zijn boekje) Rob Vermeulen.

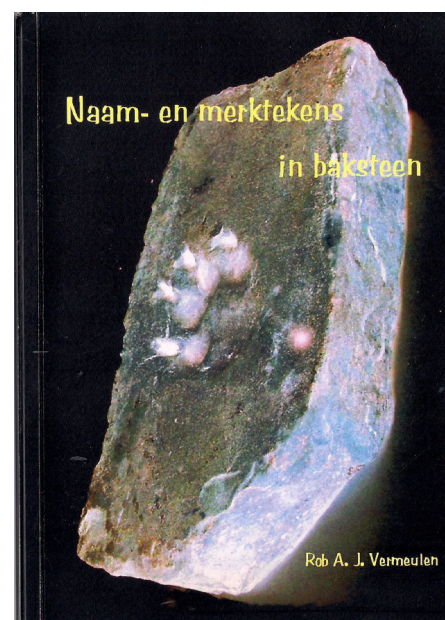
Taco Tel legde de vraag naar de betekenis van de genummerde klinkers ook neer bij zijn collega Chris Emaar, stedelijk ontwerper en op dit moment bezig met de inrichting van de Nieuwe Markt. Emaar informeerde bij zijn leverancier van de gele steentjes, de Vandersanden Group te Tolkamer en wat bleek: dit bedrijf was ook al door het Brabants Dagblad benaderd vanwege een artikel (3 augustus in het BD) over genummerde straatklinkers in de Clercxstraat in Tilburg. De bijgevoegde foto's laten stenen zien die zeker op de Groningse lijken, maar er wordt geen maat opgegeven.

Commercieel directeur Nederland Straat Theo Noorlander haalt André Kuijper, voormalig directeur van verschillende steenfabrieken er bij. Kuijper is verwonderd over wat hij in Tilburg aantreft: "dit alles bijeen zo zichtbaar heb ik niet eerder gezien". Op grond van ribbels en sleuven in de stenen denkt hij dat de stenen net voor of na de Tweede Wereldoorlog zijn geproduceerd bij steenfabriek Paes in Elden. De nummers zijn aan-

gebracht door dagloners, de zzp'ers van die tijd; deze typering van het dienstverband is verenigbaar met wat Vermeulen schrijft. Op Kuijpers opmerking dat ze vermoedelijk overijverig zelf hun dag of weekproductie hebben bijgehouden (12 staat voor 12000 stenen) moet ik wel even kauwen. Overijverig klinkt wat negatief, om niet te zeggen uitsloverig, er kan ook simpelweg sprake zijn geweest van het markeren van je productie en mogelijk was er wel eens een verschil tussen wat de dagloners dachten te hebben geproduceerd en wat van fabriekswege was geadministreerd. Heb je niets opgeschreven, dan kun je ook niets bewijzen. Maar ik ben geen baksteenfabrikant.

Behartenswaardig is de suggestie van Noorlander aan Tilburg: hou een aantal genummerde stenen apart en zorg dat die bij herbestrating in het zicht komen.

Tenslotte nog deze vraag: heeft u deze telstenen ook wel elders in Groningen gezien? Graag opgave met plaats en maat en foto voor ons bulletin!

Wandeling van de Vrienden door de Hortusbuurt op 5 juni 2019

Onder de deskundige en bezielende leiding van Pieter Bootsma, wie weet er meer van de Hortusbuurt, bezochten we op een mooie woensdagavond een aantal 'tuinen'.

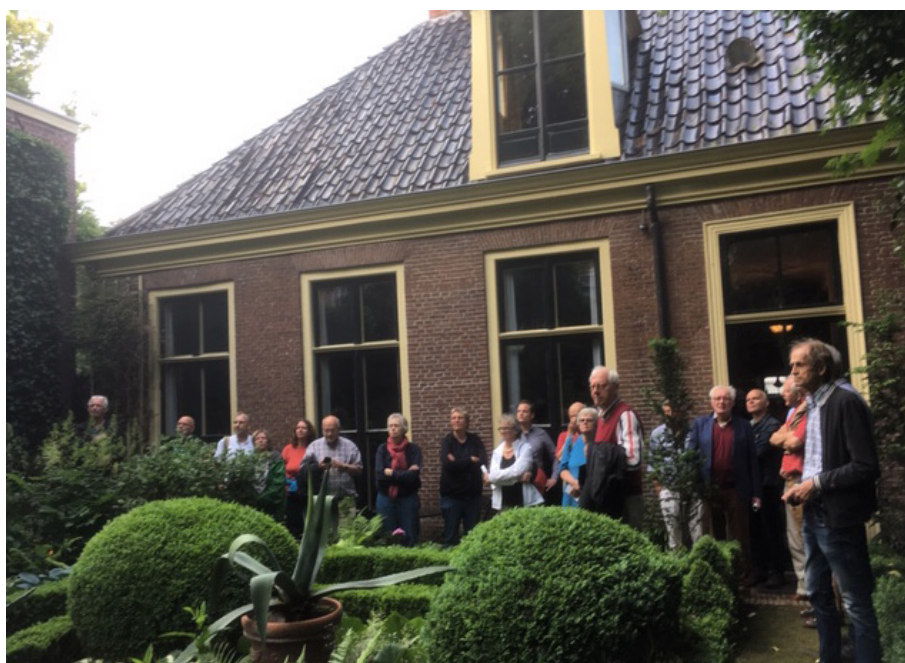
Groene gebieden die de stadsuitleg van omstreeks 1620 uiteindelijk de naam 'Hortus' dus tuinbuurt opleverden.

Het stratenplan van de Hortus uit 1620 volgde de classicistische opvatting van die tijd, een geometrisch patroon, de straten staan recht op elkaar.

Maar de bevolkingsgroei valt tegen. De Nieuwe Stad wordt ruim opgezet, de straten hebben flinke afstand tot elkaar en de ruimte wordt opgevuld met tuinen. Eigenaar zijn niet de bewoners van de vele een laags huisjes. De tuineigenaren wonen veelal binnen de Diepenring. Alleen de grotere huizen kunnen zich een tuin permitteren.

Wat is er met deze karakteristieke ruimten tussen de straten gebeurd? We bezochten het Nieuwe kerkhof, de voormalige stadswal nu Engelse landschapstuin 'Het Noorderplantsoen', een tweetal privé tuinen, een aantal 'Gasthuizen' en de voormalige Hortus Botanicus van de universiteit.

Alle 19e eeuwse kerkgenootschappen krijgen na de grondwet van 1848 dezelfde godsdienstvrijheid. Bijna alle beginnen een gasthuis dat meestal in de vorm van een hofje wordt aangelegd in de groene binnenruimtes van de Hortusbuurt. Vanaf de straat zie je ze niet, want net als bij de huizen langs de straten zijn het een laags woningen. Hiermee krijgt de opvulling van de groene binnenruimte het effect van

het Drosteblik. Het gasthuis heeft weer een groene binnenruimte, maar sterk verkleind.

De particuliere tuinen, een horend bij een 18e eeuwse huis aan de Zoutstraat, de ander aan de Nieuwe Boteringestraat zijn het resultaat van langdurig herstel door eigenaar bewoners. De tuin in de Zoutstraat heeft, tamelijk uniek, een aparte aanduiding 'T' in het bestemmingsplan en mag dus niet worden bebouwd.

In het Hortushuis, kwam in 1640 Hendrik Munting wonen en hij zette zijn tuin vol met (medicinale) planten die hij van elders kreeg. De tuin staat al op de kaart van Haubois. In 1690 is de Hortustuin via de provincie overgegaan naar de Academie. Gaandeweg is de grote binnenruimte in beslag genomen door de Hortus. In 1914 vindt men dat de tuin te klein wordt voor een grote kas. In 1918 wordt Huize de Wolf aangeschaft en komt de Hortus te Haren geleidelijk aan tot stand. In 1959 stopt in de Hortusbuurt de Hortus.

In de jaren zestig worden door universiteit en stadsbestuur plannen gemaakt om het gebied tussen de Nieuwe Kijk in't Jatstraat en het Noorderplantsoen te reserveren voor de bouw van een aantal universitaire instellingen. Het eerste gebouw dat wordt gerealiseerd ligt op het terrein van de vroegere Hortus. Het gaat om het Alfa 1 gebouw, nu Heijmansgebouw geheten. Dan stopt de universitaire uitbreiding in het begin van

de jaren '70. Het stadsbestuur krijgt andere ideeën over de Hortusbuurt en gaat de bestaande bebouwing meer respecteren. In de jaren '90 zal de universiteit nog pogen om het terrein van de Hortustuin, dat in zijn bezit is, vol te bouwen. De buurt verzet zich echter met hand en tand. Een compromis volgt. De ene helft van de tuin blijft tuin, publiek toegankelijk en de andere helft wordt alsnog volgebouwd.

Kortom veel van de grote binnenruimten zijn nog heel goed herkenbaar. In feite zijn de gasthuizen de bewaarders van de binnenruimte. Door andere stedenbouwkundige inzichten en vooral door een gebrek aan middelen van de overheid is de Hortusbuurt relatief gespaard.

Herstel

Op bladzijde 10 van de vorige aflevering, de laatste alinea van de derde kolom, ging iets mis met de tekst. Er had moeten staan:

Wat uiteindelijk uit de interviews resulteert is het beeld dat universiteit en stad elkaar zeker in beeld hebben. Met hun internationale oriëntatie bevinden de onderwijsinstellingen zich in een context met relatief grote onzekerheden (veel concurrentie) en dynamiek. Dat kan wringen met de oriëntatie van de lokale overheid. Die wordt gevoed door ideeën over een wel ingerichte ruimte die voor decennia vastligt.

Activiteiten

Zevende lustrum: universiteit en stad

Donderdag 17 oktober vieren we ons zevende lustrum. Thema is de verhouding Universiteit en Stad. Stad en Universiteit (en Hanzehogeschool) verhouden zich tot elkaar, profiteren van elkaar, maar hebben ook last van elkaar. Een paar trefwoorden: levendigheid, internationale bekendheid, goed vestigingsklimaat. Maar ook: verstoorde huizenmarkt (tekort aan starterswoningen), de jaarlijks terugkerende huisvestingsnood onder met name internationale studenten, de in veel straten overheersende aanwezigheid van studentenpopulaties waar ook niet-studenten met een ander leefritme wonen, de rol van huisjesmelkers in de opkoop en splitsing van oude en ruime woningen, de oprukkende horeca en het overspoelen van de binnenstad met fietsen. Effecten op de arbeidsmarkt. En ook minder gelukkig uitgekakte accommoderende maatregelen als de fietsenstalling onder het stationsplein, het zogeheten stadsbalcon. Is het Akkoord van Groningen de oplossing? Of is het een begin? Genoeg stof voor discussie!

Het programma van de avond is als volgt:

20.00 uur

Tom van der Meulen, voorzitter van de stichting Vrienden van de stad Groningen, opening en welkom

20.05 uur

Jouke de Vries, voorzitter College van Bestuur RUG: visie van universiteit

20.25 uur

Floor Verwijs, voorzitter Erasmus Student Network Groningen: ervaringen van internationale studenten

20.35 uur

Carine Bloemhoff, wijkwethouder Oude Wijken Gemeente Groningen: visie van gemeente

20.55 uur

Barend Wind, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen RUG: woningmarktperikelen

21.05 uur Pauze

21.30 uur Plenaire discussie

22.30 uur Sluiting

Piet Pellenbarg, bestuurslid van de Vrienden, zal de avond leiden.

Datum: 17 oktober 2019

Plaats: Doopsgezinde kerk, Oude Boteringestraat 33

Tijd: 20.00 uur

Toegang vrij!

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050 - 312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

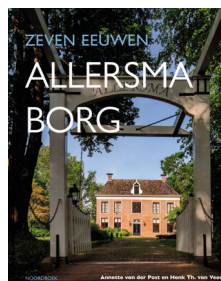
Henk Bloemhoff
e.a.: Neder-
saksisch in een
notendop
€ 22,95

Het Nedersaksisch kreeg in 2018 nationale erkenning als volwaardige en zelfstandige taal. In Nedersaksisch in een notendop beschrijven vijf kenners het Gronings, Drents, Stellingwerfs, Sallands, Twents, Achterhoeks en Veluws. Beknopt, maar wel in al hun facetten. Aan de orde komen: de klanken, woordvormen, zinsbouwkenmerken en de grote woordenboek-projecten. Daarnaast is er veel aandacht voor de maatschappelijke positie, de beheersing en het gebruik van het Nedersaksisch. Kennisontwikkeling, aanmoediging tot gebruik en ook de zorg voor de taal zijn zaken die vooral in de verschillende regio's plaatsvinden. Daarover biedt dit boek eveneens de nodige informatie, evenals over instituten en organisaties die zich met het Nedersaksisch bezighouden. De Nedersaksische literatuur is overzichtelijk gepresenteerd naar periode en regio en de bronnenlijst nodigt de lezer uit zich verder in deze mooie, eeuwenoude taal te verdiepen. Nedersaksisch in een notendop is bedoeld voor mensen met een brede interesse in streektaalen. Studenten Nederlands, Duits en Fries kunnen met dit boek hun kennis over het Nedersaksisch naar een hoger niveau tillen. Ook voor medewerkers van (regionale) taalinstututen kan dit boek een welkome aanvulling zijn op hun kennis over het Nedersaksisch.

Christiaan Gevers:
De suikergastar-
beiders
€ 22,50

Ruim honderd jaar geleden verrees in Groningen de Friesch-Groningsche beetwortelsuikerfabriek. Het was een bijzondere gebeurtenis, want niet eerder was in Europa op zo grote schaal de modernste techniek toegepast om suikerbieten te verwerken. Onder de arbeiders waren mensen die ervaring hadden opgedaan in suikerfabrieken in zuidwest Nederland. Velen vestigden zich samen met hun gezin voorgoed in Groningen. Het leven van enkelen wordt hier beschreven. Tegelijkertijd vond ook een grote groep Groningers een bestaan bij de fabriek. Daar kwamen nog de honderden arbeiders bij die alleen tijdens de bietencampagne op het terrein aan het Hoendiep werkten.

A. van der Post
& H. van Veen:
Zeven eeuwen
Allersmaborg
€ 32,50

Verscholen tussen de bomen in het Reitdiepdal bij Ezinge ligt de historische borg Allersma. Een statig maar sober gebouw met een lange en rijke geschiedenis, die in dit boek voor het eerst wordt beschreven. Zeven eeuwen Allersmaborg schetst de levens van voornamelijk Ommelandse families die er permanent woonden en van Groninger regenten die in stadspaleizen resideerden en Allersma koesterden als hun buitenverblijf. Veel markante eigenaars en bewoners vanaf de middeleeuwen tot de twintigste eeuw passeren de revue: jonkheren, notarissen, gepensioneerde boeren en kunstenaars. In de tweede helft van de twintigste eeuw ontwikkelde Allersma zich tot een artistieke broedplek door de gastvrijheid van het kunstenaarspaar Martin Tissing en Annie Vriezen. Nationaal en internationaal opererende kunstenaars laafden zich er aan de betoverende atmosfeer.

Rarekiek
€ 10,00

Fietsen en wandelen langs de leukste Rarekieks.

Rarekiek is de dagelijkse column van de stadsredactie van Dagblad van het Noorden. Deze knipoog is een van de meest gelezen rubrieken uit de krant. Soms grappig, soms hilarisch, soms ontroerend, soms naargeestig, maar altijd uit het leven gegrepen. En altijd onmiskenbaar Gronings.

Nu eindelijk in boekvorm: de 80 leukste Rarekieks, keuze en voorwoord door Jean Pierre Rawie. Met wandelroute inclusief kaart, met fietsroute inclusief kaart, met audio, met foto's van Roelof van Dalen.

Vrienden van de Stad Groningen
Van Royenlaan 19A
9721 EJ Groningen

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Bestuurssamenstelling

T. van der Meulen (voorzitter)
C. J. A. Wessels, (secretaris)
J. Boéré (penningmeester)
P. J. E. Bootsma
K. Jonkman
E. M. Meisner
P. H. Pellenbarg
A. R. Rubingh
H. T. van Veen

De Stichting Vrienden van de Stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984. We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomst- waarde) van de stad Groningen. We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies.

Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de Stad Groningen opgeven bij bovenstaand correspondentieadres of via de website:
www.vriendenstadgroningen.nl

e-mail:
info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€ 15,00 per jaar

Groeininga

